

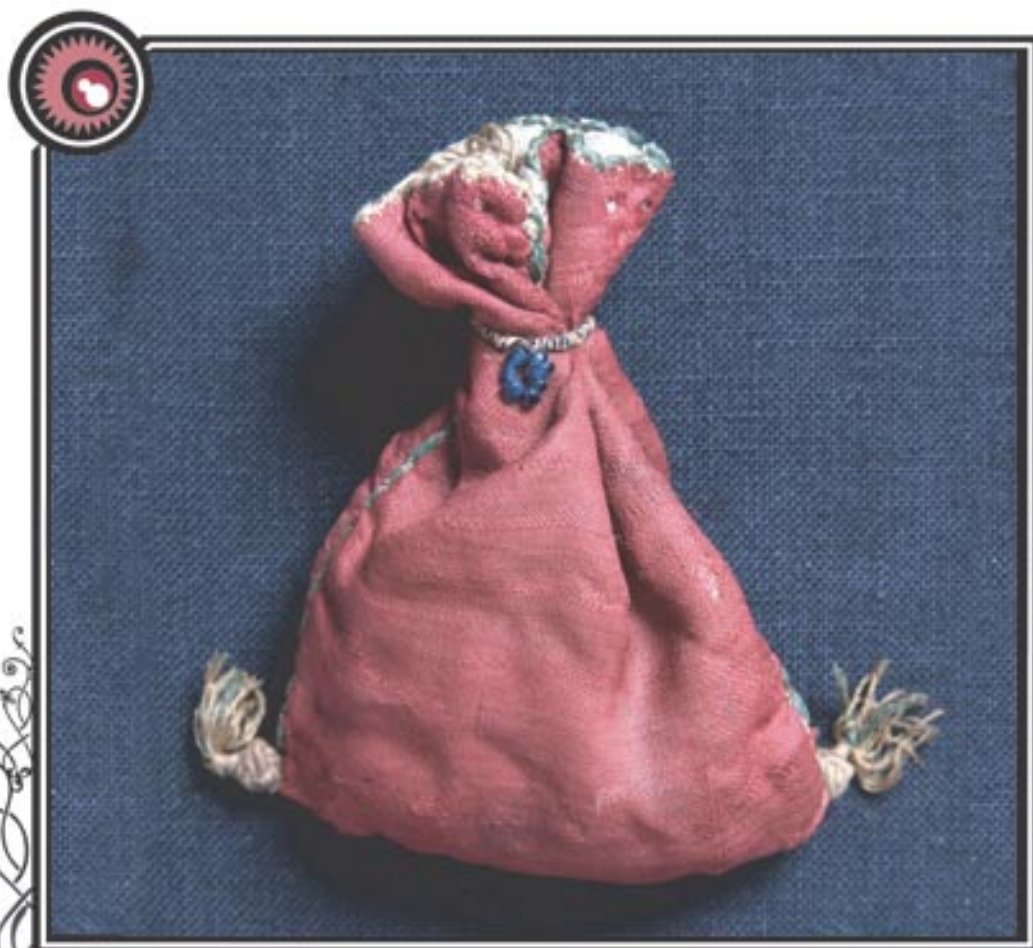
Reliekbursa's Begijnhofmuseum

De verering van relieken* ontstond ten tijde van het Romeinse Rijk bij de kleine, christelijke gemeenschappen. Personen die vervolgd, gemarteld en gestorven waren voor hun geloof werden aanroepen. Om deze martelaren/heiligen te eren bouwde men altaren en kerken dikwijls over hun graven. Later werden de relieken opgegraven en bewaard in altaren of in schrijnen.

De nood aan relieken ontstond omdat gelovigen zich niet altijd rechtstreeks tot God durfden te richten. Daarom aanriepen ze een heilige als tussenpersoon. Dat was in principe ook "maar" een mens, maar door zijn/haar daden was hij reeds tot bij God geraakt en kon hij een bemiddelende functie opnemen. Om deze heilige in hun nabijheid te weten, plaatsten gelovigen relieken uit eerbied in prachtige bewaarplaatsen. Deze reliekbeursjes waren waarschijnlijk ingesloten in een altaar van de eerste begijnhofkerk, die bij het begin van het begijnhof stond van de 14de eeuw tot ca. 1670. Een andere mogelijkheid is dat een begin de beursjes bij zich droeg.

Restauratie

In het voorjaar van 2006 onderzocht mevrouw Frieda Sorber - wetenschappelijk medewerker en conservator van het Modemuseum (Antwerpen) - samen met TRAM 41 de geschiedkundige evolutie van "Kleur", het thema van Erfgoeddag. Tijdens een bezoek aan het Begijnhofmuseum viel haar oog op de twee reliekbeursjes en vooral op de manier waarop ze afgesloten kunnen worden.

De manier van rijgen en de manier van knopen is erg uniek. Ze verraadden meteen hun ouderdom en bombardeerden deze kleine zakjes plotsklaps tot twee van de waardevolste stukken uit het museum.

De beursjes werden toevertrouwd aan de goede zorgen van restauratrice Joke Vandermeersch (Kessel-Lo) ter conservatie. Tijdens dit proces stelde zij een aantal sporen van schimmels vast, die eerst verwijderd werden vóór de conservering aangevat kon worden. In eerste instantie werden de beursjes goed gedroogd en verlucht en vervolgens ontsmet met ethanol (75%). Voor nader onderzoek van de rode kleurstof door het KIK (Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium, Brussel) werd een staal genomen van beide beursjes. Nadien verfde de restauratrice het steunweefsel en de fijne tweedraadszijde met synthetische licht- en wasechte verfstoffen. Natuurlijke verfstoffen kwamen niet in aanmerking aangezien ze niet stabiel genoeg zijn. Oud verstelwerk dat te sterke spanning veroorzaakte, werd losgemaakt en scheuren werden ondersteund met geverfde fuyzijde en gefixeerd met spansteken in fijne tweedraadszijde.

De laboratoriummedewerkers van KIK onderzochten intussen de twee stalen. Doel was om aan de hand van detectie van de verschillende kleurstofcomponenten de oorspronkelijke, biologische kleurstofbron te identificeren, wat bijkomende historische informatie over de beursjes kon opleveren.

De analyse van natuurlijke organische kleurstoffen gebeurde door middel van *hoge druk vloeistofchromatografie met fotoïode array detectie* (HPLC-PDA). Een complex proces waardoor elk kleurstofcomponent gekarakteriseerd kon worden. Voor de rode kleur van het beursje in tafzijde werd gebruik gemaakt van kermes (*Kermes vermilio* Planchon), een mediterrane schildluis. Kermes werd in de middeleeuwen gebruikt bij het kleuren van zeer kostbare weefsels voor adel en geestelijken. Het rood van het beursje in velours is gebaseerd op de cochenille schildluis. Het meest waarschijnlijke type is de Armeense cochenille (*Porphyrophora hamelii* Brandt). De Mexicaanse cochenille (*Dactylopius coccus* Costa) blijft een tweede mogelijkheid. Het gebruik van deze laatste soort, oorspronkelijk geïmporteerde schildluis uit Amerika, zou een datering van de rode draad van na 1540 betekenen.

*Reliek/reliëkwie: een door gelovigen vereerd overblijfsel (reliquiae in het Latijn) van een heilige of van een voorwerp dat met Christus of met een heilige in aanraking is geweest

Foto : Ludo Verhoeven

Tekst : medewerkers Begijnhofmuseum

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Technische gegevens :

Locatie: Begijnhofmuseum - TRAM 41

Materiaal: 1. scharfakenrode tafzijde met wit linnen gevoerd, 7x7cm
2. bordeaux gesneden roedefluweel met fijne rode tafzijde gevoerd, 5,5x5 cm

Datering: 1. 14de-15de eeuw
2. 14de-16de eeuw

Literatuur :

- Analyse Ina Vandenbergh (KIK, Brussel), Conserveringsdossier Joke Vandermeersch (Kessel-Lo)
- R. Pieters, Geloof en bijgeloof (tentoonstellingscatalogus), Sint-Truiden, 1993
- F. Sorber, Kleur bekennen, catalogus, Turnhout, 2006
- Pelgrimstochten en relieken. Edukatieve dienst - Rijksmuseum Het Catharijnenconvent. Utrecht, 1983
- Mark Van Stryndonck, Anton Ervynck, Marit Vandenbruaene, Mathie Boudin, Relieken. Echt of vals?, Davidfonds, Leuven, 2006
- www.katholiekederland.nl, www.digischool.nl, www.vandale.be

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand). Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41, Stadhuis - Erfgoedhuis, Grote Markt 1, 2300 Turnhout

Tel: +32 (0) 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.u.: Marcel Hendrickx, Nachtegalenstraat 11, 2300 Turnhout, 014/ 44 33 11

Met steun van de
Vlaamse overheid

